

การจัดการข้อมูลและความรู้ (Data Management & Knowledge Management)

สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ

เรื่อง วิเคราะห์การขับเคลื่อนนโยบายการส่งเสริมการมีบุตร

นางสาวชนกพร แสนสุด

นักวิชาการสาธารณสุขปฏิบัติการ

สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย ขับเคลื่อนผ่านโครงการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอายุต่ำกว่า ๒ ปี ซึ่งผลักดันมาตรการเชิงโครงสร้าง โดยการมีกลไกในพื้นที่ในการวางระบบที่จะพัฒนาและสนับสนุนเด็กในมิติต่างๆ สนับสนุนให้เอื้อต่อการสร้างครอบครัวสำหรับคนทุกกลุ่ม โดยกระบวนการกำกับดูแลสถานพัฒนาดูแลเด็กให้มีคุณภาพ

๑. สาระสำคัญของนโยบายฯ และวิเคราะห์ทางเลือกเชิงนโยบาย

จากภาวะเศรษฐกิจของสังคมไทยในปัจจุบันทำให้พ่อแม่ส่วนใหญ่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านโดยไม่มีเวลาเลี้ยงดูบุตร และยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การตัดสินใจของคู่สมรสยุคปัจจุบันเลือกที่จะไม่มีบุตร ข้อมูลจากงานวิจัยของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) พบว่าแนวโน้มที่เด็กปฐมวัยจะมีโอกาสอยู่ในครอบครัวที่มีพ่อและแม่ครบทั้งคู่น้อยลง โดยสัดส่วนในชนบทมีปัญหามากกว่าในเมือง โดยเด็กในครอบครัวที่ยากจนมีโอกาสอยู่กับพ่อแม่เพียงร้อยละ ๕๕ เท่านั้น ส่วนเด็กในครอบครัวที่ไม่ยากจนมีโอกาสอยู่กับพ่อแม่ร้อยละ ๖๒ จากการศึกษาวิจัยพบว่า เด็กที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการด้านสติปัญญา และพบปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งคือการเลี้ยงดูเด็กซึ่งส่วนใหญ่เป็นปู่ย่าตายายเป็นหลัก ทำให้เด็กไม่ได้รับการดูแลทั้งทางด้านโภชนาการและส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆ ตามวัยได้ดีเท่าที่ควร จากการศึกษาวิจัยสถานการณ์และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัย (๐-๕ปี) ที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ ของสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ พบว่า ผู้เลี้ยงดูเด็กปฐมวัยมีความเกี่ยวข้องกับเด็กโดยเป็นยายมากที่สุดร้อยละ ๕๐.๔ ในด้านความต้องการความช่วยเหลือพบว่า ผู้เลี้ยงดูเด็กส่วนใหญ่ร้อยละ ๙๒.๔ มีความต้องการความช่วยเหลือในการดูแลเด็กปฐมวัย ประกอบด้วย ต้องการสถานที่รับฝากเลี้ยงเด็กในชุมชนมากที่สุด รองลงมาคือต้องการของเล่นสำหรับเด็ก จากการสำรวจสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยทั่วประเทศ ในปี ๒๕๖๔ โดยกรมอนามัย พบว่า สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่รับดูแลเด็กต่ำกว่า ๒ ปี มีเพียง ๑๐ แห่ง ซึ่งเป็นสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยหรือ Day care ที่อยู่ภายใต้ความดูแลของสถาบันผลิตพยาบาล และยังไม่มียุทธศาสตร์การพัฒนาศูนย์รับดูแลเด็กต่ำกว่า ๒ ปี ในสังกัดของกระทรวงมหาดไทย ซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากความไม่พร้อมด้านบุคลากร เช่น จำนวนบุคลากร ความรู้และทักษะในการดูแลเด็กเล็ก ด้านสถานที่ และด้านงบประมาณในการให้บริการ

จากสถานการณ์ดังกล่าว สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย เล็งเห็นถึงความสำคัญในการที่จะช่วยลดผลกระทบที่เกิดขึ้น จึงจัดทำโครงการเสริมศักยภาพสถานพัฒนาเด็กอายุต่ำกว่า ๒ ปี เพื่อสนับสนุนต่อแผนการดำเนินงานภายใต้นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาศูนย์รับดูแลเด็กต่ำกว่า ๒ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - พ.ศ. ๒๕๖๙) ว่าด้วยการส่งเสริมการเกิดและการเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ เพราะถ้าสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยมีคุณภาพ ย่อมส่งผลให้สามารถดูแลเด็กให้มีคุณภาพเจริญเติบโตแข็งแรง มีพัฒนาการสมวัย และ มีความ

สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เต็มโตเป็นคนไทยที่พึงประสงค์ เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศไทย

๒. เป้าหมาย และแผนขับเคลื่อนการดำเนินงาน

จากการวิเคราะห์สถานการณ์การเสริมศักยภาพสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๒ ปี สถาบันพัฒนาอเนกมัยเด็กแห่งชาติมีการกำหนดมาตรการขับเคลื่อนการดำเนินงานในพื้นที่เป้าหมาย ตามกลยุทธ์ PIRAB ดังนี้

๑. มาตรการด้านการประสานความร่วมมือภาคีเครือข่าย (P : Partnership)

การดำเนินงานขับเคลื่อนให้มีการเสริมศักยภาพสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๒ ปี ในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยในพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์อเนกมัย ๑-๑๒ และ สถาบันสุขภาพเขตเมือง ที่อยู่ในพื้นที่ภูมิภาค โดยได้ประสานความร่วมมือองค์กรที่เกี่ยวข้องตามขอบเขตการดำเนินงาน ในแต่ละจังหวัด ทั้ง ๔ ภาค ได้แก่ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และภาคเหนือ ประกอบด้วยหน่วยงานความร่วมมือดังนี้

ขอบเขตการดำเนินงาน	หน่วยงานความร่วมมือ	กลวิธี
ด้านโครงสร้างสถานที่	กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย	ประสานผู้รับผิดชอบให้ความรู้และคำแนะนำเกี่ยวกับโครงสร้างสถานที่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยต่ำกว่า ๒ ปีที่เหมาะสม
ด้านงบประมาณและการสนับสนุนในการเปิดสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยต่ำกว่า ๒ ปีและงบประมาณในการเข้ารับการอบรมให้กับครูผู้ดูแลเด็ก	กระทรวงมหาดไทย องค์กรบริหารส่วนตำบล	ประชาสัมพันธ์/สื่อสารการดำเนินงานไปยังสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยในส่วนภูมิภาคในสังกัดกระทรวงมหาดไทยเพื่อเข้าร่วมโครงการฯ
ด้านองค์ความรู้การจัดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การดูแลเด็กต่ำกว่า ๒ ปี สิทธิเด็ก จรรยาบรรณวิชาชีพครู และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	MOU ร่วมจัดทำหลักสูตรแนวทางการดูแลเด็ก ๐-๓ ปี แบบองค์รวมและต่อเนื่องการร่วมเป็นวิทยากรให้ความรู้ใน ๘ โมดูล
ด้านองค์ความรู้สุขภาพและการเจริญเติบโต พัฒนาการเด็ก และการป้องกันโรค	สถาบันพัฒนาอเนกมัยเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย กรมควบคุมโรค วิทยาลัยพยาบาลฯ	ประสานความร่วมมือผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ร่วมเป็นวิทยากร
ด้านการบริหารจัดการพื้นที่ส่วนภูมิภาคและ Coaching	ศูนย์อเนกมัยที่ ๑-๑๒ และ สสม. สถาบันพัฒนาอเนกมัยเด็กแห่งชาติ	- ประชุมชี้แจงการดำเนินงานและร่วมวางแผนการดำเนินงาน เข้ารับการอบรม - ประสานความร่วมมือกับสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยในพื้นที่รับผิดชอบ

		<ul style="list-style-type: none"> - สํารวจความพร้อมในการเปิดสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยต่ำกว่า ๒ ปีในพื้นที่รับผิดชอบ - ประชาสัมพันธ์เชิญชวนสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยในพื้นที่รับผิดชอบเข้าร่วมโครงการฯและครูผู้ดูแลเด็กให้ได้รับการอบรมหลักสูตรแนวทางการดูแลเด็ก ๐-๓ปีแบบองค์รวม - เป็นพี่เลี้ยงในการเปิดรับบริการดูแลเด็กต่ำกว่า ๒ปี ของ สพด. ในพื้นที่รับผิดชอบที่เข้าร่วมโครงการฯ
ด้านการประเมินติดตาม	ศูนย์อนามัยที่ ๑-๑๒ และ สสม. สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ	ร่วมตรวจเยี่ยมสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เปิดรับบริการเด็กต่ำกว่า ๒ ปี และประเมินผลตามเกณฑ์มาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ และร่วมคัดเลือกสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยต่ำกว่า ๒ปีต้นแบบ ทั้ง ๔ภาค
ด้านการวางแผนการดำเนินงานและบริหารจัดการโครงการฯ	มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัม	ประสานการดำเนินงานผู้มีประสบการณ์ในการให้คำแนะนำการจัดอบรมเพื่อเสริมศักยภาพครูผู้ดูแลเด็กหลักสูตรการดูแลเด็ก ๐-๓ ปี แบบองค์รวม

๒. มาตรการด้านการลงทุน (I : Investment)

สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย ได้จัดอบรมหลักสูตรการดูแลเด็ก ๐-๓ปี แบบองค์รวม เพื่อพัฒนาทีมวิทยากรที่ประกอบด้วยองค์ความรู้ ๘ โมดูล ตามความเชี่ยวชาญ สายงานด้านศึกษาศาสตร์ ด้านสุขภาพและการเจริญเติบโต ด้านพัฒนาการและด้านการพยาบาลและการป้องกันโรค เพื่อสร้างทีมวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้ตามแนวทางของหลักสูตร ๘ โมดูล ให้กับครูผู้ดูแลเด็กต่ำกว่า ๒ปี โดยทีมวิทยากรที่ผ่านการอบรมสามารถจัดอบรมให้กับครูผู้ดูแลเด็กในสังกัดของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยในพื้นที่รับผิดชอบได้สำเร็จและเป็นพี่เลี้ยงให้กับสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยในพื้นที่รับผิดชอบในการเปิดรับบริการดูแลเด็กต่ำกว่า ๒ ปีได้อย่างมีประสิทธิภาพและผ่านเกณฑ์การประเมินตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ นอกจากนี้ กรมอนามัย ได้สนับสนุนงบประมาณในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบ E-Learning เพื่อขยายผลการอบรมในปีต่อไปได้อย่างทั่วถึงและครอบคลุมทั่วประเทศ และจัดพิมพ์คู่มือหลักสูตรการดูแลเด็ก ๐-๓ปี แบบองค์รวม จำนวนทั้งสิ้น ๖๐ ชุด ประกอบการอบรมให้กับทีมวิทยากรและเป็นแนวทางการดำเนินงานสนับสนุนการเปิดบริการดูแลเด็กต่ำกว่า ๒ปี ในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยในพื้นที่รับผิดชอบในส่วนภูมิภาค

ก. มาตรการด้านการควบคุมกำกับ (R : Regulation)

การขับเคลื่อนการดำเนินงานเสริมศักยภาพสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๒ ปี มี มาตรการการควบคุมกำกับกับการดำเนินงานดังนี้

๑. มาตรการควบคุมกำกับกับการดำเนินงานส่วนกลาง ด้วยการใช้คณะทำงานโครงการเสริมศักยภาพสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๒ ปี
๒. มาตรการควบคุมกำกับกับการดำเนินงานในส่วนภูมิภาค ด้วยการใช้เกณฑ์การประเมินสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เปิดบริการดูแลเด็กต่ำกว่า ๒ ปี ได้จริง, เกณฑ์การประเมินสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ สำหรับการดูแลเด็กต่ำกว่า ๓ปี
๓. มาตรการควบคุมกำกับกับการดำเนินงานเครือข่าย ทีมวิทยากร โดยใช้คู่มือหลักสูตรการดูแลเด็ก ๐-๓ ปี แบบองค์รวม และคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรการดูแลเด็กต่ำกว่า ๓ปี

ข. มาตรการด้านการชี้แนะ สื่อสาร (A : Advocate)

การสร้างกลไกการสนับสนุนการขับเคลื่อนการดำเนินงานด้วยการดำเนินงานโครงการเสริมศักยภาพสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๒ ปี ถือเป็นมาตรการสนับสนุนหน่วยบริการในการดูแลเด็กต่ำกว่า ๒ ปี ที่เป็นมาตรการสำคัญของนโยบายการส่งเสริมการมีบุตรของกระทรวงสาธารณสุข และยุทธศาสตร์ชาติ จึงสามารถชี้แนะและสื่อสารการดำเนินงานด้วยกลไกของนโยบายจากผู้บริหารระดับสูง สู่การดำเนินงานส่วนภูมิภาค และความร่วมมือระหว่างกระทรวงฯ กรมฯ นอกจากนี้ยังมีกลไกระดับ

ค. มาตรการด้านการพัฒนาขีดความสามารถของผู้รับบริการ (B : Building Capacity)

สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย ได้ร่วมเป็นคณะทำงานพัฒนาและปรับปรุงคู่มือหลักสูตรแนวทางการดูแลเด็กต่ำกว่า ๓ปี ร่วมกับคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และ UNICEF ประกอบการจัดอบรมเสริมศักยภาพทีมวิทยากร และร่วมประสานผู้เชี่ยวชาญที่มีองค์ความรู้ด้านศึกษาศาสตร์และการพยาบาลเด็กในวิทยาลัยพยาบาล และวิทยาลัยครูในส่วนภูมิภาค ร่วมเป็นทีมวิทยากรกับเจ้าหน้าที่ศูนย์อนามัย ทั้งนี้เพื่อเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการเป็นวิทยากรสอนครูผู้ดูแลเด็ก สพด. ในพื้นที่รับผิดชอบ และเอื้ออำนวยให้การดำเนินงานในส่วนภูมิภาคสำเร็จผลด้วยดี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ :

๑. สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยสามารถดูแลเด็กอายุต่ำกว่า ๒ ปี ได้อย่างมีคุณภาพ ผ่านเกณฑ์การประเมินขั้นต้นตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ
๒. ผู้เลี้ยงดูเด็ก พ่อแม่ ผู้ปกครอง มีความตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลเด็กอายุต่ำกว่า ๒ปี และผู้เลี้ยงดูเด็กในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย มีความรู้ในการดูแลเด็กอายุต่ำกว่า ๒ปี ให้ได้รับการส่งเสริมพัฒนาการตามช่วงวัยอย่างเต็มที่
๓. สร้างระบบที่ดีและเอื้อต่อการเลี้ยงดูเด็ก โดยเพิ่มทางเลือกในการดูแลเด็กอายุต่ำกว่า ๒ ปีให้พ่อแม่